

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.3.34>

СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВАХ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Олійник А.В.,
доктор філософії,
Керівник ТОВ «Аннун»
ORCID:0009-0009-4071-7421

Олійник А.В. Система джерел адміністративного права: порівняльно-правовий аналіз.

У статті здійснено порівняльно-правовий аналіз системи джерел адміністративного права зарубіжних держав з метою з'ясування особливостей закріплення та застосування норм адміністративного права у різних правових системах. Проаналізовано форми, у яких фіксуються норми адміністративного права, а також визначено їх юридичне значення для діяльності публічної адміністрації та забезпечення захисту прав і законних інтересів приватних осіб у публічно-правових відносинах. Дослідження охоплює правові системи Федеративної Республіки Німеччина, Республіки Болгарія, Французької Республіки та Сполучених Штатів Америки. Для Федеративної Республіки Німеччина охарактеризовано роль Основного закону, законів федерації і земель, підзаконних нормативних актів органів виконавчої влади, статутів органів місцевого самоврядування та судових рішень у системі джерел адміністративного права. Окрему увагу приділено вимогам до законодавчого уповноваження для видання правових постанов, а також значенню адміністративних процедур, визначених законами про адміністративну процедуру та адміністративне судочинство. Для Республіки Болгарія висвітлено систему джерел адміністративного права з урахуванням членства держави в Європейському Союзі, поділу права ЄС на первинне і вторинне та юридичної дії регламентів, директив і рішень. Для Франції проаналізовано співвідношення конституційних норм, міжнародних договорів, права Європейського Союзу, законодавства і підзаконних актів, а також значення рішень адміністративних судів, насамперед Державної ради, у формуванні та тлумаченні норм адміністративного права. Для США, у порівнянні з Францією, узагальнено роль законодавства у сфері адміністративної процедури з урахуванням положень Administrative Procedure Act 1946 року та місце судових рішень у правовому регулюванні адміністративних відносин. Зроблено висновок про наявність в Україні основних видів джерел адміністративного права, характерних і для зарубіжних держав, та окреслено напрями подальшого вивчення шляхів їх застосування.

Ключові слова: джерела права, адміністративне право, джерела адміністративного права; законодавство; підзаконні акти; судові рішення; право ЄС; публічна адміністрація; адміністративна процедура; порівняльний аналіз.

Oliinyk A.V. The system of sources of administrative law: a comparative legal analysis.

The article provides a comparative legal analysis of the system of sources of administrative law in foreign states with the aim of identifying the specific features of the establishment and application of administrative law norms within different legal systems. The forms in which administrative law norms are fixed are examined, and their legal significance for the functioning of public administration and for ensuring the protection of the rights and legitimate interests of private persons in public law relations is determined. The research covers the legal systems of the Federal Republic of Germany, the Republic of Bulgaria, the French Republic, and the United States of America. With regard to the Federal Republic of Germany, the article characterizes the role of the Basic Law, federal and Länder legislation, subordinate normative acts of executive authorities, statutes of local self-government bodies, and judicial decisions within the system of sources of administrative law. Particular attention is paid to the requirements for legislative authorization for the adoption of legal ordinances, as well as to the significance of administrative

procedures regulated by laws on administrative procedure and administrative court proceedings. For the Republic of Bulgaria, the system of sources of administrative law is analyzed in the context of the state's membership in the European Union, the division of EU law into primary and secondary law, and the legal effect of regulations, directives, and decisions. In relation to France, the correlation between constitutional norms, international treaties, European Union law, statutory legislation, and subordinate acts is examined, along with the importance of decisions of administrative courts, primarily the Council of State, in the formation and interpretation of administrative law norms. For the United States, in comparison with France, the role of legislation in the field of administrative procedure is summarized with regard to the provisions of the Administrative Procedure Act of 1946, as well as the place of judicial decisions in the legal regulation of administrative relations. The article concludes that Ukraine possesses the main types of sources of administrative law that are also characteristic of foreign states and outlines directions for further study of the ways in which they are applied in practice.

Key words: sources of law; administrative law; sources of administrative law; legislation; subordinate acts; judicial decisions; EU law; public administration; administrative procedure; comparative analysis.

Постановка проблеми. Сучасне адміністративне право характеризується різноманітністю форм закріплення норм, що регулюють діяльність публічної влади та відносини між публічною адміністрацією і приватними особами. У різних державах система джерел адміністративного права сформувалася під впливом історичних, інституційних і правових чинників, що зумовило відмінності у співвідношенні конституційних норм, законодавства, підзаконних актів, судових рішень і наднаціональних правових актів.

Дослідження джерел адміністративного права зарубіжних держав має значення для з'ясування того, у яких формах закріплюються норми адміністративного права та яке місце в цій системі займають конституційні норми, закони, підзаконні акти і судові рішення. Порівняльний аналіз дозволяє простежити, як у різних правових системах визначається співвідношення між цими видами джерел, зокрема між законодавством і судовими рішеннями, а також яку роль відіграють підзаконні та внутрішньоадміністративні акти у регулюванні діяльності публічної адміністрації.

Окремої уваги потребує вплив наднаціонального права на національні системи джерел адміністративного права, зокрема у зв'язку з участю держав в інтеграційних об'єднаннях. Це означає, що поряд із внутрішньодержавним законодавством підлягають урахуванню наднаціональні акти, а також практика наднаціональних судових інституцій, якщо вона має значення для тлумачення і застосування відповідних норм. У таких умовах важливим є з'ясування того, як співвідносяться наднаціональні та національні джерела, і яким чином це відображається на діяльності публічної адміністрації та на змісті адміністративних рішень.

У зв'язку з цим порівняльне дослідження системи джерел адміністративного права зарубіжних держав спрямоване на опис основних моделей формування та співвідношення джерел адміністративного права, а також на узагальнення положень щодо місця законодавства, підзаконних актів і судових рішень у регулюванні адміністративно-правових відносин.

Стан опрацювання проблематики. Питання джерел адміністративного права, їх правової природи та видів розглянуті у працях В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, А.В. Барана, І.С. Гриценка, К.В. Горобця, Н.С. Жук, В.С. Журавського, О.В. Зайчука, М.І. Козюбри, Л.А. Луць, Р.П. Луцького, Н.М. Оніщенко, Н.М. Пархоменко, О.В. Петришина, П.М. Рабіновича, О.Ф. Скакун, Р.Б. Топольського, В.М. Шаповала, Ю.В. Цуркан-Сайфуліної та інших авторів. Водночас проблематика, пов'язана із системним зіставленням джерел адміністративного права у зарубіжних державах, у вітчизняній літературі висвітлюється переважно фрагментарно, без цілісного порівняльно-правового аналізу. З огляду на це, доцільним є звернення до порівняльного дослідження системи джерел адміністративного права у зарубіжних державах з метою уточнення співвідношення законодавства, підзаконних актів, судових рішень і наднаціональних актів у різних правових системах та визначення загальних закономірностей їх взаємодії.

Метою статті є порівняння системи джерел адміністративного права зарубіжних держав, щоб узагальнити їх досвід і визначити, що може бути враховано під час удосконалення законодавства України. Для досягнення поставленої мети у статті визначено такі завдання: проаналізувати основні види джерел адміністративного права, з'ясувати їх співвідношення, а також охарактеризувати роль законодавства, підзаконних актів і судових рішень у регулюванні діяльності публічної адміністрації.

Виклад основного матеріалу. Початковим прикладом для розгляду системи джерел адміністративного права є Федеративна Республіка Німеччина. Німецьке адміністративне право спирається на конституційні норми, закони федерації та земель, підзаконні акти виконавчої влади, а також акти органів місцевого самоврядування. Важливою ознакою є розподіл повноважень між федерацією і землями, що впливає на коло джерел та їх юридичну силу.

У Федеративній Республіці Німеччина джерела адміністративного права представлені правовими актами, у яких закріплюються норми, що визначають діяльність публічної влади та правові зв'язки між публічною адміністрацією і приватними особами. Основний закон Німеччини (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*) визначає організацію державної влади, розмежування повноважень між федерацією і землями, а також загальні вимоги до діяльності органів виконавчої влади [1]. Значну частину джерел становлять федеральні та земельні закони, якими врегульовуються відповідні сфери адміністративно-правових відносин, у тому числі порядок прийняття рішень органами публічної влади.

Поряд із Основним законом та законодавством федерації і земель у Німеччині важливе місце займають підзаконні нормативні акти виконавчої влади. Йдеться насамперед про правові постанови (*Rechtsverordnungen*), які можуть видаватися лише за наявності законодавчого уповноваження, причому закон має визначати зміст, мету та обсяг такого уповноваження [2]. У законодавстві Німеччини ці акти використовуються для деталізації положень законів у сферах, де законодавець прямо передбачив потребу подальшого нормативного врегулювання. Окрему групу джерел становлять статuti (*Satzungen*), які ухвалюються суб'єктами місцевого самоврядування на підставі наданих законом повноважень і діють як загальні правила на відповідній території [3].

Нормативну основу адміністративних процедур у Німеччині формує, зокрема, Закон про адміністративну процедуру (*Verwaltungsverfahrensgesetz, VwVfG*), який встановлює загальні правила адміністративного провадження для органів федеральної виконавчої влади, а на рівні земель діє через відповідні земельні акти [4;5]. Судовий порядок перевірки рішень публічної адміністрації визначається, зокрема, Адміністративно-процесуальним законом (*Verwaltungsgerichtsordnung, VwGO*) [6]. На прикладі спеціальних норм окремих галузей законодавства простежується участь органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень публічної адміністрації, зокрема через вимогу згоди громади у будівельній сфері (§ 36 BauGB) [7].

Адміністративні приписи (*Verwaltungsvorschriften*) є актами внутрішньої організації діяльності публічної адміністрації. Вони приймаються для забезпечення однакового застосування законодавства в роботі адміністративних органів і застосовуються всередині системи виконавчої влади. Такі акти не встановлюють загальнообов'язкових правил для приватних осіб і не можуть змінювати чи доповнювати закон. Під час судового розгляду перевіряється відповідність індивідуального рішення публічної адміністрації Конституції та законодавству, а адміністративні приписи можуть враховуватися лише як елемент адміністративної практики, що пояснює спосіб застосування закону відповідним органом [8].

Судові рішення також належать до джерел адміністративного права Німеччини. Рішення Федерального конституційного суду мають визначене законом загальнообов'язкове значення для державних інституцій і судів; це закріплено у § 31 Закону про Федеральний конституційний суд (*BVerfGG*) [8]. Практика адміністративних судів, включно з Федеральним адміністративним судом, використовується для тлумачення законодавства та перевірки законності індивідуальних рішень публічної адміністрації відповідно до процедур, визначених *VwGO* [6].

Поряд з цим серед науковців Німеччини тривають дискусії щодо приналежності тих чи інших актів до джерел адміністративного права. Наприклад, П. Раймера розглядаючи місце адміністративних приписів (*Verwaltungsvorschriften*) у системі джерел адміністративного права зазначає, що такі приписи не належать до нормативно-правових актів у формальному значенні, оскільки адресуються органам виконавчої влади та призначені для внутрішнього використання. Водночас їх застосування пов'язується з однаковим розумінням і застосуванням законів у діяльності органів влади. Наголошується, що адміністративні приписи не можуть змінювати чи доповнювати закон, а їх застосування залежить від змісту законодавства та підходів, сформульованих у судових рішеннях [10].

К. Мессершмідт проаналізував правову природу правових постанов (нім. *Rechtsverordnungen*) як підзаконних нормативно-правових актів, що приймаються органами виконавчої влади. У своєму дослідженні К. Мессершмідт звертає увагу на місце правових постанов у системі актів: вони

приймаються на виконання закону та не можуть виходити за межі наданого уповноваження. Окремо розглядається відмежування правових постанов від адміністративних приписів та статутів, виходячи з адресата акта, порядку прийняття та сфери застосування [11].

Т. Еллерброк досліджує статут як акт, що приймається у межах повноважень, наданих законом. Автор аналізує вимоги до компетенції суб'єкта прийняття статуту, процедури його ухвалення та оприлюднення, а також співвідношення статуту із законом і правовими постановами. Підкреслюється, що статут не може встановлювати правила поза межами повноважень або суперечити актам вищої юридичної сили, а його застосування підлягає судовій перевірці в порядку, передбаченому законодавством [12].

Й. Крюпер досліджує вимогу згоди громади, передбачену § 36 Будівельного кодексу ФРН (BauGB), як елемент законодавчого регулювання у сфері будівництва. Автор аналізує § 36 Будівельного кодексу (BauGB) як норму, що визначає участь громади у процедурі прийняття рішень щодо забудови та повноваження відповідних органів. Увагу зосереджено на умовах надання або відмови у згоді, а також на процесуальних можливостях оскарження рішень, пов'язаних із застосуванням цієї норми. При цьому наголошується на ролі судових рішень у конкретизації порядку застосування відповідних законодавчих положень [13].

М. Россі розглядає акти Soft Law у праві Європейського Союзу як засоби, що застосовуються інституціями ЄС у діяльності, пов'язаній з виконанням завдань Союзу. Зазначається, що такі акти не створюють нових юридичних обов'язків і не замінюють законодавство, однак враховуються під час застосування та тлумачення норм права ЄС. Їх використання пов'язується з координацією дій між інституціями ЄС і органами публічної влади держав-членів. У цьому зв'язку Soft Law розглядається як окрема категорія джерел європейського адміністративного права поряд з актами, що мають обов'язкову юридичну силу. [14].

Отже, система джерел адміністративного права Німеччини включає акти різної юридичної сили та різного походження. Її основу становлять Основний закон ФРН і закони федерації та земель. Підзаконне регулювання здійснюється через правові постанови, які приймаються органами виконавчої влади на підставі закону, а також через статuti, що ухвалюються суб'єктами, наділеними статутотворчими повноваженнями. Окрему групу становлять адміністративні вказівки, адресовані органам виконавчої влади та призначені для внутрішньої організації застосування законів. Судові рішення використовуються для тлумачення законів і актів, прийнятих на їх виконання, та для визначення умов їх застосування. Для права Європейського Союзу, поряд з актами обов'язкової сили, характерне використання Soft Law, яке застосовується інституціями ЄС і враховується під час застосування та тлумачення права ЄС. Сукупність наведених положень дає підстави описувати джерела адміністративного права як систему, у якій види актів розрізняються за порядком прийняття, адресатом і сферою дії.

Джерела адміністративного права Республіки Болгарія охоплюють різні форми закріплення правових норм, які регулюють організацію та діяльність органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також відносини між публічною адміністрацією і приватними особами. Основним джерелом адміністративного права є Конституція Республіки Болгарія, яка визначає засади державного управління, систему органів публічної влади та гарантії прав і свобод громадян [15].

Провідне місце серед законів посідає Адміністративнопроцесуальний кодекс Болгарії, що встановлює порядок видання, виконання та оскарження адміністративних актів, а також судовий контроль за діяльністю адміністрації. Важливого значення у якості джерел адміністративного права мають Закон про адміністрацію та Закон про нормативні акти, які встановлюють правові засади організації та функціонування публічної адміністрації Болгарії та нормотворчі процедури. До джерел адміністративного права належать і підзаконні акти — постанови, розпорядження та інструкції Ради міністрів і інших органів виконавчої влади, прийняті на виконання закону. Окрему групу становлять акти органів місцевого самоврядування, що діють у межах наданої їм компетенції. Важливе місце займають рішення Конституційного суду та Верховного адміністративного суду Болгарії, що мають значення для тлумачення та застосування адміністративного законодавства [16].

Адміністративне право Республіки Болгарія формується під визначальним впливом права Європейського Союзу, що зумовлено членством держави в ЄС та включенням європейських правових норм до болгарського законодавства. У зв'язку з цим система джерел адміністративного

права Болгарії має комплексний характер і охоплює як внутрішньодержавні, так і наднаціональні нормативні акти.

Право ЄС становить самостійну систему норм, джерела якої поділяються на первинне та вторинне право. Такий поділ має значення для адміністративного права Болгарії, оскільки визначає ієрархію та механізми застосування норм у діяльності органів публічної адміністрації [17;18].

До первинного права ЄС належать установчі договори, акти, що їх змінюють і доповнюють, а також протоколи та додатки. Вони визначають компетенцію Союзу та обов'язок держави-члена забезпечувати виконання норм ЄС, зокрема через діяльність адміністративних органів. До первинних джерел відносять і загальні принципи права ЄС, сформульовані переважно у практиці Суду ЄС та застосовувані, зокрема, для заповнення прогалів і тлумачення норм. Вторинне право ЄС охоплює акти інституцій, прийняті на виконання договорів: регламенти, директиви, рішення. У системі адміністративного права Болгарії вони мають практично значущий вплив, оскільки встановлюють обов'язки для органів публічної адміністрації та можуть зачіпати права і законні інтереси приватних осіб [17;18].

Регламенти є обов'язковими в усіх частинах і застосовуються безпосередньо на території Болгарії без потреби в імплементації. Директиви є обов'язковими щодо результату та потребують впровадження у національне законодавство у встановлений строк; за певних умов їх норми можуть набувати прямої дії. Рішення мають індивідуальний характер і є обов'язковими для адресатів, породжуючи правові наслідки без додаткових внутрішньодержавних актів. Окреме значення має практика Суду ЄС, яка забезпечує однакове тлумачення та застосування норм права ЄС і виступає допоміжним орієнтиром для національних адміністративних і судових органів. Таким чином, право Європейського Союзу входить до системи джерел адміністративного права Болгарії та впливає на зміст повноважень публічної адміністрації і на вимоги, яких вона повинна дотримуватися під час прийняття адміністративних рішень у сферах, що охоплюються правом ЄС [17; 18].

Джерела адміністративного права Франції становлять сукупність правових актів і правових положень, на підставі яких визначаються повноваження органів публічної влади, порядок їх діяльності, а також права й обов'язки осіб у відносинах з публічною адміністрацією. Франції норми адміністративного права формуються не тільки актами парламенту та органів виконавчої влади, а й судовою практикою [24].

У системі джерел адміністративного права Франції провідне значення мають Конституція 1958 року та акти конституційного рівня. Вони закріплюють засади організації публічної влади, визначають зміст основних прав і свобод та є обов'язковими для публічної адміністрації. Перевірку відповідності законів Конституції здійснює Конституційна рада, а її висновки й рішення враховуються під час застосування законів і підзаконних актів [19].

Наступний блок джерел утворюють міжнародні договори та право Європейського Союзу. Їх дію в національній правовій системі Франції забезпечують положення Конституції. Якщо норми міжнародного договору і норми закону не узгоджуються, перевага надається міжнародному договору за умови його чинності та можливості застосування. Право Європейського Союзу має суттєвий вплив на діяльність публічної адміністрації в різних сферах; публічна влада та суди зобов'язані враховувати обов'язкові акти ЄС і практику Суду ЄС.

Закони, ухвалені парламентом, посідають важливе місце в системі джерел адміністративного права Франції, оскільки саме на їх основі визначаються загальні правила публічного адміністрування та адміністративні процедури, що регулюють відносини між особою і публічною адміністрацією. У межах такого законодавчого регулювання встановлюються права та обов'язки осіб, підстави і межі втручання публічної влади, а також юридичні наслідки порушення встановлених вимог. Окремий напрям законодавчого регулювання становлять норми права, що визначають умови настання юридичної відповідальності держави за шкоду, заподіяну рішеннями, діями або бездіяльністю публічної адміністрації, включно з визначенням підстав такої відповідальності, її меж і порядку судового захисту [20].

Норми законів конкретизуються підзаконними актами, що приймаються урядом та іншими органами виконавчої влади на виконання законів. Такі акти мають юридичну силу за умови, що їх видано компетентним суб'єктом, з дотриманням установленної форми та без суперечності актам вищої юридичної сили. Контроль за законністю підзаконних актів і індивідуальних рішень публічної адміністрації здійснюють адміністративні суди [21].

Важливе місце в системі джерел адміністративного права Франції займають рішення адміністративних судів. Судова практика має самостійне значення для формування норм адміністративного права, оскільки в процесі розгляду конкретних справ суди здійснюють тлумачення законодавства, конкретизують зміст прав і обов'язків у сфері публічного адміністрування та визначають межі допустимої діяльності публічної адміністрації. Особливу роль у цьому процесі відіграє Conseil d'État, який одночасно виконує функції вищого адміністративного суду та дорадчого органу при уряді [21].

Рішення адміністративних судів, насамперед Державної ради, мають значення не лише для вирішення конкретного спору, а й для подальшого правозастосування, оскільки сформульовані у них правові позиції використовуються при розгляді аналогічних справ і враховуються публічною адміністрацією у своїй діяльності. Через судову практику відбувається заповнення прогалін у законодавстві, уточнення змісту норм права та забезпечення їх узгодженого застосування. У такий спосіб судові рішення виступають важливим елементом системи джерел адміністративного права Франції, доповнюючи законодавче та підзаконне регулювання і забезпечуючи стабільність та передбачуваність адміністративно-правових відносин [22].

Цікавою є наукове дослідження Кюстос Домінік «Адміністративне право США і Франції» [23], яка здійснює порівняльний аналіз адміністративного права Сполучених Штатів Америки та Франції, зосереджуючи увагу, зокрема, на системі джерел адміністративного права в обох державах. Авторка виходить з того, що адміністративне право США і Франції спирається на подібні за формою джерела – конституційні норми, законодавство, підзаконні акти та судові рішення, однак співвідношення цих джерел і їх роль у регулюванні діяльності публічної адміністрації є різними.

У статті зазначається, що для адміністративного права США характерним є істотне значення законодавства, насамперед федеральних законів, які встановлюють правила діяльності публічної адміністрації та визначають адміністративні процедури. Після ухвалення у 1946 році Закону про адміністративну процедуру (Administrative Procedure Act) у США основні правила діяльності адміністративних органів були закріплені безпосередньо у федеральному законі. Цим законом визначено загальні вимоги до адміністративних процедур, а також порядок підготовки та ухвалення адміністративних рішень, які застосовуються у діяльності публічної адміністрації [23].

Водночас щодо Франції авторка підкреслює особливу роль судових рішень у системі джерел адміністративного права. Зазначається, що розвиток адміністративного права Франції значною мірою пов'язаний із діяльністю адміністративних судів, насамперед Державної ради, рішення якої не обмежуються вирішенням окремих спорів, а мають значення для формування загальних норм адміністративного права. Через судову практику відбувається конкретизація законодавства та визначення меж діяльності публічної адміністрації [23].

Авторка підкреслює, що у США, як державі англо-саксонської правової сім'ї, де традиційно провідне значення має судовий прецедент, в системі джерел адміністративного права істотну роль відіграє законодавство. Натомість у Франції, яка належить до романо-германської правової сім'ї, де основним джерелом права є законодавство, помітний вплив на формування норм адміністративного права мають рішення адміністративних судів [23].

Таким чином, у статті робиться висновок, що відмінність між джерелами адміністративного права США і Франції полягає не в їх переліку, а в їх співвідношенні та у тому, яку роль у формуванні норм адміністративного права відіграють законодавство і судові рішення [23].

Висновок. Порівняльний аналіз джерел адміністративного права зарубіжних держав свідчить, що, попри відмінності національних правових систем, у їх основі лежить поєднання конституційних норм, законодавства, підзаконних актів і судових рішень, а у державах – членах Європейського Союзу також норм права ЄС. Відмінності між системами джерел адміністративного права зумовлені не видом таких джерел, а співвідношенням між ними та роллю, яку законодавство і судові рішення відіграють у формуванні та застосуванні норм адміністративного права. У різних правових системах по-різному визначається значення підзаконних актів, внутрішніх адміністративних актів і судової практики, що в цілому впливає на організацію діяльності публічної адміністрації.

Проведене дослідження показує, що система джерел адміністративного права України загалом побудована так само, як у розглянутих зарубіжних державах: вона включає конституційні норми,

законодавство, підзаконні акти та судові рішення. Це означає, що в Україні наявні ті самі основні види джерел адміністративного права, які використовуються і в інших державах. Водночас подальшого вивчення потребує те, як ці джерела застосовуються на практиці: як публічна адміністрація використовує законодавство і підзаконні акти, яке значення мають судові рішення для тлумачення норм права, а також як у випадку колізій застосовуються норми права ЄС і національне законодавство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg>.
2. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Art. 80. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_80.html.
3. Gemeindegliederung // Gabler Wirtschaftslexikon. URL: <https://www.wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/gemeindegliederung-32646>.
4. Verwaltungsverfahrensgesetz (VwVfG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/vwvfg>.
5. Verwaltungsverfahrensgesetz // Bundesministerium des Innern und für Heimat. URL: <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/moderne-verwaltung/verwaltungsrecht/verwaltungsverfahrensgesetz/verwaltungsverfahrensgesetz-node.html>.
6. Verwaltungsgerichtsordnung (VwGO). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/vwgo>.
7. Baugesetzbuch (BauGB). § 36. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bbaug/_36.html.
8. Bundesverfassungsgerichtsgesetz (BVerfGG). § 31. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bverfg/_31.html.
9. Heintzen M. Verwaltungsvorschriften. URL: https://www.jura.fu-berlin.de/fachbereich/einrichtungen/oeffentliches-recht/lehrende/heintzenm/veranstaltungen/archiv/0607ws/Grundkurs_oeffentliches_Recht_III/Grundkurs_061103.pdf.
10. Reimer P. Grundfragen der Verwaltungsvorschriften // JURA – Juristische Ausbildung. 2014. S. 678–688. URL: <https://www.academia.edu/7477177>.
11. Meßerschmidt K. Rechtsverordnungen // JURA – Juristische Ausbildung. 2016. S. 747–761. DOI: 10.1515/jura-2016-0207. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/jura-2016-0207/pdf>.
12. Ellerbrok T. Die öffentlich-rechtliche Satzung // ZJS – Zeitschrift für das Juristische Studium. 2022. Nr. 3. S. 319–335. URL: https://www.zjs-online.com/dat/artikel/2022_3_1623.pdf.
13. Krüper J. Das Einvernehmen der Gemeinde nach § 36 BauGB // ZJS – Zeitschrift für das Juristische Studium. 2010. Nr. 5. S. 582–593. URL: https://www.zjs-online.com/dat/artikel/2010_5_370.pdf.
14. Rossi M. Soft Law im Europarecht – Auswirkungen auf die vertikale und horizontale Kompetenzverteilung // Zeitschrift für Gesetzgebung. 2020. Bd. 35. Nr. 1. S. 1–21.
15. Конституция на Република България. URL: <https://www.parliament.bg/bg/const>.
16. Предмет, система и източници на административното право. URL: <https://lawacademybg.wordpress.com/kurs2/ap/ap2>.
17. Марчева Д. Източници на административното право на Европейския съюз // Съдийски вестник. 2012. № 4. С. 85–124. URL: <https://judgesbg.org/wp-content/uploads/2021/11/SV-04-2012.pdf>.
18. Коларов Е. Към въпроса за източниците на административното право // Научни трудове на Русенския университет. 2008. Т. 47, сеп. 7. С. 22–30. URL: <https://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp/7/7-4.pdf>.
19. Constitution du 4 octobre 1958. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356>.
20. National legislation – France // European e-Justice Portal. URL: https://e-justice.europa.eu/topics/legislation-and-case-law/national-legislation/fr_en.
21. Administrative justice in brief // Conseil d'État. URL: <https://www.conseil-etat.fr/en/administrative-justice-in-brief>.
22. Birth and Growth of French Administrative Law // CERIDAP. URL: <https://ceridap.eu/birth-and-growth-of-french-administrative-law>.
23. Chifflet N., Tourbe M. Droit administratif. 19e éd. URL: <https://boutique.lefebvre-dalloz.fr/droit-administratif-universite.html>.

24. Principe de légalité en droit administratif français // Wikipédia. URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/Principe_de_l%C3%A9galit%C3%A9_en_droit_administratif_fran%C3%A7ais.

Дата першого надходження рукопису до видання: 3.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 5.03.2026

© Олійник А.В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0